

Urban Planning Based on the Approach of Inclusive Cities

Case Study: The Qasr-Heshmatiyeh Neighborhood in District 7 of Tehran*

Original Article

Zahra Bozorgi^{1**}, Maliheh Babakhani², Zeinab Adeli²

1- Master's in Urban Planning, Department of Urban Development Engineering, Faculty of Architecture and Urbanism, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

2- Assistant Professor, Department of Urban Development Engineering, Faculty of Architecture and Urbanism, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2025-04-29

Revised: 2025-05-13

Accepted: 2025-05-17

Keywords

Inclusive Cities

Qasr-Heshmatiyeh Neighborhood

QSPM Matrix

Structural Equation Modeling

SWOT Analysis

Tehran District 7

ABSTRACT

Introduction

In today's world, the concept of "inclusive cities" has emerged as a central approach in urban theory and policymaking. This approach goes beyond merely providing physical access and focuses on creating the conditions for presence, participation, and equal enjoyment of urban spaces and services for all people. An inclusive city is one where no one is excluded from public spaces and services, regardless of gender, age, physical or mental ability, economic status, or cultural background. With the growing diversity of urban populations, this approach aims to shape structures, policies, and spatial designs in a way that fairly and effectively addresses the needs of different groups, including the elderly, children, people with disabilities, women, and social minorities. Inclusion helps reduce spatial and social inequalities and plays a key role in improving quality of life, strengthening social cohesion, enhancing the sense of belonging, and reducing marginalization. From this perspective, an inclusive city can be seen as a human-centered, fair, and responsive urban environment where differences are not seen as obstacles but as a foundation for planning and design. In this context, the Qasr-Heshmatiyeh neighborhood in District 7 of Tehran has been selected as a case study to assess the inclusiveness of its urban spaces. This neighborhood, with its diverse population, historical fabric, and central location, also faces serious challenges, such as the presence of the Sayyad Shirazi highway and a lack of inclusive public spaces. These issues hinder equal access, usability, and spatial experience for various groups, particularly vulnerable populations. This situation highlights the need to rethink the design and planning of public spaces through an inclusive lens. Therefore, the main goal of this study is to evaluate and plan the public spaces of the Qasr-Heshmatiyeh neighborhood based on the principles of inclusive urban development. The study seeks to identify and define the key elements of inclusive urban spaces and to offer practical solutions for improving the quality of public spaces in the neighborhood. Accordingly, the research aims to answer two main questions:

1. What are the planning strategies for public and urban spaces in Qasr-Heshmatiyeh based on the inclusive city approach?
2. What are the key components that define inclusive urban spaces?

* This article is derived from the first author's master's thesis titled "Urban Planning Based on the Approach of Inclusive Cities, Case Study: The Qasr-Heshmatiyeh Neighborhood in District 7 of Tehran," supervised by Dr. Maliheh Babakhani and Dr. Zeinab Adeli. The thesis was defended at the Department of Urban Development Engineering, Faculty of Architecture and Urbanism, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

** Corresponding author: zahra.bozorgi2929@gmail.com

Materials and Methods

This research is an applied study that uses a mixed-method approach (both quantitative and qualitative) to evaluate the public spaces in the Qasr-Heshmatiyeh neighborhood. Data was collected through two methods: a review of library and documentary sources, and fieldwork, including observation and the distribution of questionnaires. The questionnaire consisted of 30 questions, and 375 local residents participated by responding. Data analysis used a five-point Likert scale and the Structural Equation Modeling (SEM) method. The questionnaire data were entered into the Smart PLS software, where factor loadings, correlation coefficients, and model fit indices were analyzed. The SEM model examined the relationships between variables across five dimensions: socio-cultural, physical-functional, economic, environmental, and managerial. A SWOT analysis assessed the neighborhood's strengths, weaknesses, opportunities, and threats. Based on this analysis, proposed strategies were prioritized using the QSPM (Quantitative Strategic Planning Matrix) method.

Findings

The study's results indicate that all the different dimensions of urban spaces significantly impact the quality of life for the residents of the Qasr-Heshmatiyeh neighborhood. Among these dimensions, the economic dimension was identified as the most critical factor influencing the improvement of public spaces in the neighborhood. There is a clear need for both physically suitable spaces and socially and culturally accessible spaces for all groups in the neighborhood. In this context, developing multifunctional green spaces and public parks that can meet the recreational, health, and social needs of residents, especially vulnerable groups, is highly important. According to the structural equation model analysis, the managerial and environmental dimensions ranked fourth and fifth in the current state of the Qasr-Heshmatiyeh neighborhood. This suggests that less attention has been given to these dimensions in the design of public spaces in the neighborhood. However, to achieve an inclusive neighborhood, it is essential to incorporate these dimensions into urban planning.

Conclusion

This study showed that to achieve an inclusive neighborhood and improve the quality of life for residents, the design and planning of urban spaces must ensure that all age groups and social categories—such as children, the elderly, people with disabilities, and women—can equally and appropriately benefit from the available facilities and services. In this regard, the Qasr-Heshmatiyeh neighborhood requires thoroughly reconsidering how its public spaces are organized. One key step is to improve and expand the sidewalks and communication paths network, especially the complete streets, to enhance accessibility and reduce existing spatial gaps. These paths should be designed with the movement conditions of the elderly and people with physical limitations in mind and include features such as ramps, warning surfaces, and appropriate signage. Supporting small and home-based businesses, creating local markets, and providing skills training can empower disadvantaged groups, including women, the elderly, and people with disabilities, while promoting job creation and reducing economic inequality in the neighborhood. Alongside these efforts, developing multifunctional green spaces with special facilities for various age groups and abilities, especially for children, the elderly, and people with limited mobility, can improve the neighborhood's livability. These spaces should include playgrounds, accessible parks, and safe walking and cycling paths. Other proposed strategies include the regeneration of abandoned and defenseless urban spaces. Transforming these areas into social and cultural centers could help improve security, increase social interactions, and strengthen the sense of belonging among residents. The design of cultural and recreational centers should also be inclusive, meeting the needs of diverse groups, particularly marginalized ones. Finally, structural reforms in urban management and increased resident participation in decision-making processes are essential to realize these goals. We can only move toward creating an urban environment where no one is overlooked by embedding principles of spatial justice and equal access into policymaking and implementation.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Bozorgi Z. Babakhani M. Adeli Z. Urban Planning Based on the Approach of Inclusive Cities; Case Study: The Qasr-Heshmatiyeh Neighborhood in District 7 of Tehran. Urban Economics and Planning Vol 6(2):30-51. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2025.519965.1635

برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر رویکرد شهر همه‌شمول (موردپژوهی: محله قصر - حشمتیه منطقه ۷ تهران)*

مقاله پژوهشی

زهرا بزرگی^{***}؛ ملیحه باباخانی^۲؛ زینب عادل^۱

۱- کارشناسی ارشد، برنامه‌ریزی شهری، گروه آموزشی شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران
۲- استادیار، گروه آموزشی شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

چکیده

مقدمه

در جهان کنونی، مفهوم «شهرهای همه‌شمول» به عنوان یکی از رویکردهای محوری در نظریه‌پردازی و سیاست‌گذاری شهری مطرح شده است؛ رویکردی که فراتر از ایجاد دسترسی فیزیکی، بر فراهم‌سازی زمینه‌های حضور، مشارکت و بهره‌مندی برابر تمامی افراد از فضاها و امکانات شهری تأکید دارد. شهر همه‌شمول شهری است که در آن هیچ‌کس صرف‌نظر از جنسیت، سن، توانایی جسمی یا ذهنی، وضعیت اقتصادی یا پیشینه فرهنگی، از عرصه عمومی و خدمات محروم نمی‌ماند. این رویکرد با در نظر گرفتن تنوع روزافزون جمعیت شهری، تلاش می‌کند تا ساختارها، سیاست‌ها و طراحی‌های فضایی را به گونه‌ای سامان دهد که نیازهای گروه‌های گوناگون از جمله سالمندان، کودکان، افراد دارای معلولیت، زنان و اقلیت‌های اجتماعی، به صورت عادلانه و مؤثر پاسخ داده شود. همه‌شمولی نه تنها به رفع نابرابری‌های فضایی و اجتماعی کمک می‌کند، بلکه نقشی کلیدی در ارتقای کیفیت زندگی، تقویت انسجام اجتماعی، افزایش احساس تعلق و کاهش طردشدگی ایفا می‌کند. از این منظر، شهر همه‌شمول را می‌توان نماد شهری انسانی، عادلانه و پاسخ‌گو به نیازهای نسل امروز و آینده دانست؛ شهری که در آن تفاوت‌ها نه مانع، بلکه مبنای برنامه‌ریزی و طراحی محسوب می‌شوند. در این راستا، محله قصر - حشمتیه در منطقه ۷ تهران به عنوان نمونه‌ای شاخص برای تحلیل میزان همه‌شمولی فضاهای شهری خودش انتخاب شده است. این محله با برخورداری از تنوع جمعیتی، بافت تاریخی و موقعیت مرکزی، در عین حال با چالش‌هایی جدی مانند عبور بزرگراه صیاد شیرازی و کمبود فضاهای عمومی همه‌شمول مواجه است؛ چالش‌هایی که دسترسی برابر، استفاده‌پذیری و کیفیت تجربه فضایی برای گروه‌های مختلف، به‌ویژه اقشار آسیب‌پذیر را با مانع روبه‌رو کرده است. چنین وضعیتی، ضرورت بازنگری در طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای عمومی با رویکردی همه‌شمول را برجسته می‌سازد. از این رو، هدف اصلی این تحقیق ارزیابی و برنامه‌ریزی فضاهای عمومی محله قصر - حشمتیه بر اساس رویکرد شهر همه‌شمول است. این تحقیق به دنبال شناسایی و تبیین مؤلفه‌های فضاهای شهری همه‌شمول است و تلاش دارد تا راهکارهای عملی برای بهبود کیفیت فضاهای عمومی این محله ارائه دهد. از این رو، این پژوهش به دو سؤال اصلی پاسخ می‌دهد:

۱- راهکارهای برنامه‌ریزی فضاهای عمومی و شهری محله قصر - حشمتیه مبتنی بر رویکرد شهر همه‌شمول کدام‌اند؟

۲- مؤلفه‌های سازنده فضاهای شهری همه‌شمول شامل چه مواردی هستند؟

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۷

کلمات کلیدی

تحلیل SWOT

شهرهای همه‌شمول

ماتریس QSPM

مدل معادلات ساختاری

محله قصر - حشمتیه

منطقه ۷ تهران

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول با عنوان «برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر رویکرد شهر همه‌شمول: (موردپژوهی: محله قصر - حشمتیه منطقه ۷ تهران)» در رشته برنامه‌ریزی شهری است که با راهنمایی دکتر ملیحه باباخانی و دکتر زینب عادل، در دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، دفاع شده است.
** نویسنده مسئول: zahra.bozorgi2929@gmail.com

مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع پژوهش‌های کاربردی است که از رویکرد ترکیبی (کمی و کیفی) برای ارزیابی وضعیت فضاهای عمومی محله قصر - حشمتیه استفاده می‌کند. برای جمع‌آوری داده‌ها از دو روش اسناد کتابخانه‌ای و برداشت میدانی شامل مشاهده و توزیع پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه این پژوهش شامل ۳۰ سؤال بسته بوده و ۳۷۵ نفر از ساکنان محله به آن پاسخ داده‌اند. برای تحلیل داده‌ها از مقیاس لیکرت پنج‌گانه و روش مدل معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. داده‌های به‌دست‌آمده از پرسشنامه، در نرم‌افزار Smart PLS وارد شده و بارهای عاملی، ضرایب همبستگی و شاخص‌های برازش مدل تحلیل شدند. این مدل به منظور ارزیابی روابط میان متغیرهای مختلف در ابعاد اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - عملکردی، اقتصادی، زیست‌محیطی و مدیریتی مورد استفاده قرار گرفت. پس از آن، با استفاده از تحلیل SWOT به ارزیابی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای محله پرداخته شد و استراتژی‌های پیشنهادی با استفاده از ماتریس QSPM اولویت‌بندی شد.

یافته‌ها

نتایج تحقیق نشان می‌دهند تمامی ابعاد مختلف فضاهای شهری تأثیر معناداری بر ارتقای کیفیت زندگی ساکنان محله دارند. در میان این ابعاد، بعد اقتصادی به عنوان مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر بهبود وضعیت فضاهای عمومی محله شناخته شد. نیاز به فضاهایی که از نظر کالبدی مناسب و در عین حال از نظر اجتماعی - فرهنگی دسترس‌پذیر برای تمامی گروه‌ها باشند، در این محله به طور آشکاری به چشم می‌خورد. در همین راستا، توسعه فضاهای سبز چندمنظوره و پارک‌های عمومی که بتوانند نیازهای تفریحی، بهداشتی و اجتماعی ساکنان را پوشش دهند، به‌ویژه برای گروه‌های آسیب‌پذیر از اهمیت بالایی برخوردار است. ابعاد مدیریتی و زیست‌محیطی نیز بر اساس تحلیل مدل معادلات ساختاری در وضعیت موجود محله قصر - حشمتیه در جایگاه‌های چهارم و پنجم قرار دارند. این موضوع نشان می‌دهد در طراحی فضاهای عمومی این محله، به این ابعاد توجه کمتری شده است. با این حال، برای دستیابی به یک محله همه‌شمول، لازم است که این ابعاد نیز در برنامه‌ریزی شهری گنجانده شوند.

نتیجه‌گیری

این تحقیق نشان داد برای دستیابی به محله‌ای همه‌شمول و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان، طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای شهری باید به گونه‌ای باشد که همه گروه‌های سنی و اجتماعی، از جمله کودکان، سالمندان، افراد ناتوان و زنان، بتوانند به طور برابر و مناسب از امکانات و خدمات بهره‌مند شوند. در این راستا، محله قصر - حشمتیه نیازمند بازنگری جدی در نحوه ساماندهی فضاهای عمومی خود است. یکی از گام‌های اساسی، بهبود و توسعه شبکه پیاده‌روها و مسیرهای ارتباطی به‌ویژه خیابان کامل است، تا ضمن افزایش دسترسی‌پذیری، از گسست‌های فضایی موجود کاسته شود. این مسیرها باید با در نظر گرفتن شرایط حرکتی سالمندان و افراد دارای محدودیت جسمی طراحی شوند و شامل عناصری همچون رمپ‌ها، سطوح هشداردهنده و علائم راهنمایی مناسب باشند. حمایت از مشاغل خرد و خانگی، ایجاد بازارچه‌های محلی و ارائه آموزش‌های مهارتی می‌تواند به توانمندسازی گروه‌های کمتربرخوردار از جمله زنان، سالمندان و افراد دارای ناتوانی کمک کند و زمینه اشتغال‌زایی و کاهش نابرابری اقتصادی را در محله فراهم آورد. در کنار این اقدامات، توسعه فضاهای سبز چندمنظوره با امکانات خاص برای گروه‌های مختلف سنی و توانایی‌ها، به‌ویژه برای کودکان، سالمندان و افراد کم‌توان، می‌تواند نقش مهمی در ارتقای زیست‌پذیری محله ایفا کند. این فضاها باید شامل زمین‌های بازی، پارک‌های مناسب‌سازی‌شده و مسیرهای پیاده و دوچرخه‌سواری ایمن و قابل دسترس باشند. از دیگر راهکارهای پیشنهادی می‌توان به بازآفرینی فضاهای رهاسده و بی‌دفاع شهری اشاره کرد. این فضاها با تبدیل شدن به مراکز اجتماعی و فرهنگی، می‌توانند به بهبود امنیت، افزایش تعاملات اجتماعی و تقویت حس تعلق در ساکنان منجر شوند. طراحی مراکز فرهنگی و تفریحی نیز باید به گونه‌ای باشد که نیازهای متنوع تمامی اقشار، به‌ویژه گروه‌های کمتر دیده‌شده را پوشش دهد. در نهایت، برای تضمین تحقق این اهداف، اصلاحات ساختاری در مدیریت شهری و افزایش مشارکت ساکنان در فرایند تصمیم‌گیری ضروری است. تنها با نهادینه کردن اصول عدالت فضایی و دسترسی برابر در سیاست‌گذاری‌ها و اجرا، می‌توان به سوی ایجاد محیطی شهری حرکت کرد که در آن هیچ‌کس نادیده گرفته نشود.

مقدمه

کاهش داده و به افزایش حس انزوای ناامنی روانی و کاهش کیفیت زندگی شهروندان دامن زده است.

در این زمینه، خلأ اصلی که پژوهش حاضر به آن می‌پردازد، نبود چارچوبی نظری برای ارزیابی، تحلیل و بازطراحی فضاهای عمومی شهری بر اساس رویکرد همه‌شمولی است. با توجه به ویژگی‌های خاص محله قصر - حشمیه، نظیر بافت تاریخی، موقعیت استراتژیک در مرکز شهر، ترکیب جمعیتی متنوع و مسائل کالبدی پیچیده، ضرورت تدوین مدلی تحلیلی برای شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر در تحقق فضاهای شهری همه‌شمول بیش از پیش احساس می‌شود. در فقدان چنین چارچوبی، برنامه‌ریزی‌ها و مداخلات شهری در این محله عمدتاً به شکل مقطعی و غیریکپارچه انجام شده‌اند، که نه تنها به بهبود شرایط منجر نشده، بلکه در مواردی موجب تعمیق نابرابری‌های فضایی نیز شده‌اند.

از این‌رو، هدف اصلی این تحقیق، ارزیابی و برنامه‌ریزی فضاهای عمومی محله قصر - حشمیه بر اساس رویکرد شهر همه‌شمول است. این تحقیق به دنبال شناسایی و تبیین مؤلفه‌های فضاهای شهری همه‌شمول است و تلاش دارد تا راهکارهای عملی برای بهبود کیفیت فضاهای عمومی این محله ارائه دهد. از این‌رو، این پژوهش به دو سؤال اصلی پاسخ می‌دهد:

- ۱- راهکارهای برنامه‌ریزی فضاهای عمومی و شهری محله قصر - حشمیه مبتنی بر رویکرد شهر همه‌شمول کدام‌اند؟
- ۲- مؤلفه‌های سازنده فضاهای شهری همه‌شمول شامل چه مواردی هستند؟

پیشینه تحقیق

یکی از اولین اقدامات مهم در حوزه شهرهای همه‌شمول، توسط جین جیکوبز در دهه ۱۹۶۰ انجام شد. او با انتشار کتاب مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی در سال ۱۹۶۱، نقدهای اساسی به برنامه‌ریزی مدرنیستی وارد کرد که به تفکیک اجتماعی و تخریب محله‌های قدیمی می‌پرداخت. جیکوبز در این کتاب تأکید داشت که برای ایجاد شهرهای پایدار و عادلانه، باید به فضاهای عمومی، خیابان‌های فعال و تعاملات اجتماعی در محله‌ها توجه کرد. او باور داشت که برنامه‌ریزی شهری باید بر اساس نیازهای واقعی مردم و مشارکت آن‌ها در فرایندهای تصمیم‌گیری صورت گیرد. این مفاهیم، که تأکید زیادی بر مشارکت همگانی، حفظ تنوع اجتماعی و توجه به نیازهای ساکنان شهری داشت، به طور مستقیم به حوزه شهرهای همه‌شمول مربوط می‌شود. جیکوبز با نقد برنامه‌ریزی شهری بالا به پایین و غیرشامل، زمینه‌ساز تفکر جدیدی در شهرسازی شد که تأکید داشت بر نیاز به شهرهایی که به طور فعال به نیازهای تمامی شهروندان پاسخ دهند و از تبعیض اجتماعی جلوگیری کنند (Jacobs, 1992). در ادامه این مسیر، هانری لوفور در سال ۱۹۶۸ مفهوم «حق به شهر» را مطرح کرد و در دهه ۱۹۷۰ آن را در قالب نظریه‌پردازی وسیع‌تری درباره تولید فضا گسترش داد. لوفور در آثار خود بر اهمیت دسترسی برابر به فضای شهری و ضرورت مشارکت فعال شهروندان در فرایندهای تولید، استفاده و مدیریت شهر تأکید داشت. به باور او، حق به شهر فراتر از دسترسی به فضاهای فیزیکی است و باید شامل حق به مشارکت در ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نیز باشد. این دیدگاه‌ها، که بر عدالت اجتماعی و اقتصادی در شهرها متمرکز هستند، به طور مؤثری به ایجاد شهرهای همه‌شمول و عادلانه‌تر کمک کرده‌اند. سپس دیوید هاروی در سال ۲۰۰۳ مفهوم «حق به شهر» را بازخوانی و تقویت کرد. او معتقد بود که تمامی شهروندان باید به طور برابر و بدون تبعیض به منابع، خدمات و فضاهای شهری دسترسی داشته باشند. هاروی با الهام از لوفور و با تأکید بر مشارکت فعال تمامی افراد در فرایندهای توسعه و تصمیم‌گیری‌های شهری، مطرح کرد که شهر باید محلی باشد که تمام افراد از امکانات آن بهره‌مند شوند (Harvey, 2003). او تأکید داشت که حق به شهر نه تنها شامل دسترسی به فضای شهری است، بلکه باید مشارکت فعال همه افراد در تصمیم‌گیری‌های شهری را نیز در بر بگیرد (Farmahini Farahani & Sarrafi, 2021). از جمله پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه در جدول ۱ آورده شده‌اند:

شهرها به دلیل گوناگونی جمعیت و محیط‌های متنوع خود، همواره با چالش‌های پیچیده‌ای در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت فضا روبه‌رو هستند. این محیط‌های شهری را می‌توان به عنوان موجودیت‌هایی پویا در نظر گرفت که اجزای مختلف تمدن و زندگی شهری را در بر می‌گیرند. در این میان، انسان به عنوان رکن اساسی شهر، نقشی بی‌بدیل در شکل‌دهی و تحول آن دارد. حضور او نه تنها باعث انسجام و هویت‌بخشی به فضاهای شهری می‌شود، بلکه نیروی محرکه‌ای برای پویایی و حیات شهرها به شمار می‌آید. فضاهای شهری علاوه بر ویژگی‌های کالبدی همچون معماری، خیابان‌ها و سازه‌ها، ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی مهمی نیز دارند که در تعریف و کارکرد آن‌ها نقشی تعیین‌کننده ایفا می‌کنند (Madanipour, 1996). این فضاها نه تنها از نظر ساختاری و فیزیکی اهمیت دارند، بلکه از جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز با زندگی شهروندان پیوند خورده‌اند. پویایی و حیات فضاهای شهری مستلزم مشارکت فعال تمامی افراد جامعه است، به گونه‌ای که امکانات و خدمات شهری باید به طور برابر در دسترس همگان قرار گیرد، بدون آنکه تبعیضی بر مبنای جنسیت، سن یا موقعیت اجتماعی وجود داشته باشد. در برنامه‌ریزی شهری، اصل جامع‌نگری به معنای تأمین نیازهای همه اقشار جامعه از طریق طراحی و اجرای زیرساخت‌های کارآمد و مناسب است. شهرها باید به گونه‌ای توسعه یابند که عدالت فضایی رعایت شود و هیچ‌کس از بهره‌مندی از خدمات محروم نماند. این نگرش، همسو با اصول توسعه پایدار، بر ایجاد محیط‌هایی ایمن، انعطاف‌پذیر و مقاوم تأکید دارد. بر اساس منشور سازمان ملل متحد، فراهم‌سازی فضاهای شهری ایمن و دربرگیرنده، یکی از اهداف اساسی در مسیر توسعه پایدار شهری محسوب می‌شود (UN, 2018). بر پایه آمار منتشرشده توسط مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، نیمی از جمعیت کشور را زنان تشکیل می‌دهند. همچنین، ۳۴/۹ درصد از جمعیت شامل افراد زیر ۱۴ سال و سالمندان بالای ۶۰ سال است. افزون بر این، تعداد افراد دارای معلولیت در کشور حدود یک میلیون نفر برآورد شده که ۳۰ درصد از آن‌ها را زنان تشکیل می‌دهند (Statistical Center of Iran, 2017). این آمار حاکی از آن است که شیوه‌های کنونی طراحی و برنامه‌ریزی شهری نتوانسته‌اند پاسخ‌گوی نیازهای متنوع گروه‌های مختلف اجتماعی باشند. یکی از چالش‌های اساسی در شهرهای ایران، بی‌توجهی به تنوع جمعیتی و تمرکز بیش از حد بر یک بخش خاص از جامعه است. برای دستیابی به شهری فراگیر، لازم است فرایند طراحی و برنامه‌ریزی شهری به گونه‌ای باشد که تمامی افراد، بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی، امکان استفاده از فضاها و خدمات شهری را داشته باشند. چنین نگرشی نه تنها موجب افزایش امنیت و کیفیت زندگی شهروندان می‌شود، بلکه نقش مهمی در حفظ و تقویت سرمایه انسانی و توسعه پایدار ایفا می‌کند. از این‌رو، رعایت اصل برابری و احترام به کرامت انسانی باید به عنوان یکی از ارکان اساسی در مدیریت و توسعه شهری در نظر گرفته شود (Asian Development Bank, 2017).

این پژوهش به تحلیل همه‌شمولی فضاهای شهری محله قصر - حشمیه در منطقه ۷ تهران می‌پردازد. شواهد میدانی حاصل از مطالعات میدانی و بررسی‌های کالبدی در محله قصر - حشمیه در منطقه ۷ تهران نشان می‌دهد این محله با مجموعه‌ای از چالش‌های ساختاری و اجتماعی مواجه است که مانع از تحقق اصول شهر همه‌شمول می‌شوند. از مهم‌ترین این چالش‌ها، جداسازی کالبدی ناشی از عبور بزرگراه صیاد شیرازی از میان محله است؛ وضعیتی که به انقطاع ارتباطات فضایی میان بخش‌های مختلف محله منجر شده و نوعی شکاف عملکردی و اجتماعی را در درون ساختار شهری ایجاد کرده است. علاوه بر این، وجود کاربری‌های نظامی محدودکننده در مجاورت فضاهای عمومی و نبود طراحی مناسب برای دسترسی گروه‌های خاص از جمله سالمندان، افراد دارای معلولیت، کودکان و زنان، باعث کاهش شدید کیفیت و کارایی این فضاها شده است. این مسائل، در کنار کمبود فضاهای باز، عدم پخشایش آن‌ها و تجهیز نشده بودن محیط‌های عمومی، فرصت مشارکت فعال ساکنان در حیات شهری را محدود ساخته، احساس تعلق را

جدول ۱. پیشینه پژوهش حوزه همه‌شمولی

منبع	توضیحات
Ntakana, K., Mbanga, S., Botha, B., & Ariyan, L. (2023). Inclusive urban space production model for sustainable development in South Africa. <i>Heliyon</i> , 9(6), e16391.	این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری فضاهای شهری پرداخته و به طور ویژه نقش دولت، بخش خصوصی و جامعه را مورد تحلیل قرار می‌دهد. مشارکت تمامی گروه‌های اجتماعی در فرایند تولید فضای شهری برای دستیابی به شهرهایی فراگیر و عادلانه ضروری است. نتایج به‌دست‌آمده دارای اهمیت بالایی هستند، زیرا به درک عمیق‌تر مفاهیم پایداری و همه‌شمولی در فرایند تولید فضاهای شهری کمک می‌کنند. مدل ارائه‌شده در این تحقیق می‌تواند به عنوان یک چارچوب راهنما برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان، طراحان و توسعه‌دهندگان در مسیر توسعه شهری پایدار و عادلانه مورد استفاده قرار گیرد.
Nederhand, J., Avelino, F., Awad, I., De Jong, P., Duijn, M., Edelenbos, J., Engelbert, J., Franssen, J., Schiller, M., & Van Stapele, N. (2023). Reclaiming the city from an urban vitalism perspective: Critically reflecting smart, inclusive, resilient, and sustainable just city labels. <i>Cities</i> , 137, 104257.	این مقاله به بررسی چهار مفهوم کلیدی مرتبط با شهر پرداخته و رویکرد زیست‌محور شهری را به عنوان یک چارچوب علمی برای درک شهرها به عنوان بستری پویا و در حال تحول معرفی می‌کند. در این پژوهش، تأکید شده است که بهره‌گیری از دیدگاه زیست‌محور شهری به ما امکان می‌دهد تا مفاهیمی همچون شهرهای مبتنی بر هوش مصنوعی، شهرهای فراگیر، شهرهای تاب‌آور و شهرهای پایدار و عادلانه را به طور انتقادی تحلیل و تفسیر کنیم. این رویکرد، نگاهی فرایندمحور دارد که شهرها را به عنوان محیط‌هایی در حال تغییر، با حضور انسان‌ها و سایر موجودات زنده در هسته مرکزی آن‌ها، مورد مطالعه قرار می‌دهد. هدف اصلی این مقاله آن است که بررسی کند چگونه دیدگاه زیست‌محور می‌تواند درک ما را از رویکردهای علمی بین‌رشته‌ای در حوزه توسعه شهری گسترش داده و در مقابل، چگونه این دیدگاه‌های علمی می‌توانند شناخت دقیق‌تری از زیست‌محوری شهری ارائه دهند.
Lanza, G., Pucci, P., & Carboni, L. (2023). Measuring accessibility by proximity for an inclusive city. <i>Cities</i> , 143, 104581.	این پژوهش بر اهمیت دسترسی آسان ساکنان محلی به امکانات و فعالیت‌های ضروری، به منظور ارتقای شهرهای دوستدار پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری و بهبود حمل‌ونقل فعال، تمرکز دارد. در این راستا، شاخصی ارائه شده که به عنوان ابزاری برای سنجش سطح دسترسی به خدمات و فعالیت‌های حیاتی طراحی شده است. این شاخص، علاوه بر ویژگی‌های فیزیکی فضاهای شهری، درک افراد از محیط و مسیریابی شهری را نیز در تحلیل خود لحاظ می‌کند تا بر نحوه استفاده از حمل‌ونقل فعال تأثیر بگذارد. استفاده از این ابزار می‌تواند به بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل پایدار و گسترش شهرهای همه‌شمول کمک کند. این مقاله علاوه بر تبیین ساختار و کاربرد این شاخص، به فرایندهای مورد نیاز برای تبدیل آن به ابزاری قابل استفاده در حوزه‌های مختلف نیز می‌پردازد.
تابعی و دیگران (۲۰۲۲). شهر همه‌شمول؛ رویکردی نوین در برنامه‌ریزی شهری مطالعه موردی: شهر تبریز، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، شماره ۳۵، صفحات ۱۱۵ تا ۱۳۲	رویکرد شهر همه‌شمول بر فراهم‌سازی مسکن به‌صرفه، دسترسی به خدمات، فرصت‌های شغلی مناسب و حقوق برابر برای تمامی شهروندان تأکید دارد و نیازمند توجه به ابعاد فضایی، اجتماعی و اقتصادی است. این پژوهش با روش تحلیلی-اکتشافی به ارائه سناریوی مطلوب برای حرکت کلان‌شهر تبریز به سمت یک شهر همه‌شمول می‌پردازد. در نهایت، سناریوی پیشنهادی بر پایه بازسازی اقتصادی، افزایش تاب‌آوری، عدالت فضایی و توزیع عادلانه فرصت‌ها، به عنوان راهبردی برای تحقق شهری همه‌شمول معرفی شده است.
بگ‌محمدی و سلاورزی (۲۰۲۱). تحلیل مؤلفه‌های اثرگذار در همه‌شمولی فضاهای شهری: نمونه موردی شهر ایلام، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۵۳، شماره ۳، صفحات ۹۲۱ تا ۹۴۱	این پژوهش با تکیه بر مفاهیم شهر همه‌شمول، به بررسی میزان دسترسی گروه‌های مختلف از جمله سالمندان، کودکان، افراد دارای معلولیت و زنان به فضاهای عمومی شهری در ایلام پرداخته است. هدف اصلی، ارزیابی دیدگاه شهروندان در جهت افزایش تعاملات اجتماعی و سرزندگی شهری است. ویژگی‌های جغرافیایی خاص ایلام، مانند توپوگرافی ناهموار، شیب‌دار بودن اراضی، وجود مسیل‌ها و دره‌ها، همراه با عوامل تاریخی و اجتماعی از جمله قدمت کم شهرنشینی، شرایط اقتصادی، گسترش سکونت‌گاه‌های غیررسمی و فرسودگی بافت شهری، موجب شده است که کیفیت فضاهای عمومی برای گروه‌های مختلف شهری پایین باشد و چالش‌های متعددی برای شهروندان ایجاد شود.
Alessandria, F. (2016). Inclusive City, Strategies, Experiences and Guidelines. <i>Procedia - Social and Behavioral Sciences</i> , 223, 6-10.	این پژوهش به بررسی راهکارهایی برای ایجاد شهرهای فراگیر از طریق ادغام گروه‌های حاشیه‌نشین، از جمله مهاجران، سالمندان و افراد دارای معلولیت، می‌پردازد. در این راستا، عوامل مؤثر و راهبردهای مرتبط با برنامه‌ریزی و طراحی شهری مورد تحلیل قرار گرفته و نمونه‌هایی از تجارب اجرایی در مناطق شمالی و جنوبی ایتالیا بررسی شده است. علاوه بر این، تحولات اخیر در مقیاس‌های کلان‌شهری و محلی شناسایی شده و تأثیر آن‌ها بر فرایندهای برنامه‌ریزی شهری مورد ارزیابی قرار گرفته است.
UN-Habitat. (2016). "Habitat III Issue Papers 1 - Urban Policies and Legislation"	این سند به بررسی سیاست‌ها و مقررات مرتبط با توسعه شهری پرداخته و بر ضرورت تدوین و اجرای قوانین محلی و منطقه‌ای در جهت ارتقای کیفیت شهرها تأکید دارد. همچنین، بر نقش شفافیت، مشارکت عمومی و تطبیق سیاست‌گذاری‌های شهری با اصول حقوق بشر تأکید می‌کند. این مطالعه دیدگاه روشنی درباره تأثیر سیاست‌ها و قوانین بر روند توسعه شهرها ارائه داده و به درک بهتر چگونگی بهبود شرایط زندگی شهروندان در محیط‌های شهری کمک می‌کند.
Cohen, B. (2005). Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability. <i>Technology in Society</i> , 28(1-2), 63-80.	این مقاله به بررسی روند و چالش‌های مرتبط با گسترش شهرنشینی در کشورهای درحال توسعه می‌پردازد. در این مقاله، به پیوند میان رشد سریع شهرها و اصول شهرهای فراگیر شده است. همچنین، نشان داده شده که مدیریت کارآمد و شفافیت در سیاست‌گذاری شهری به تدریج از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شود. مشارکت شهروندان، توسعه اقتصاد پایدار شهری و ارتقای کیفیت زندگی در مناطق شهری در حال رشد، از دیگر موضوعات کلیدی این پژوهش به شمار می‌روند. در نتیجه این مقاله به درک جامع‌تری از مفهوم شهرهای همه‌شمول در بافت شهرهای در حال توسعه کمک می‌کند.

مبانی نظری
شهر همه‌شمول

شهرهای همه‌شمول با هدف ایجاد محیط‌هایی طراحی می‌شوند که پاسخ‌گوی نیازهای تمامی اقشار جامعه باشند، بدون آنکه تبعیضی میان گروه‌های مختلف وجود داشته باشد. این شهرها بر اصول عدالت اجتماعی،

در پژوهش حال حاضر، تلاش شده با مطالعه ادبیات نظری و پژوهش‌های پیشین، معیارها و شاخص‌های پیشنهادی برای برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر شهر همه‌شمول ارائه شود. همچنین، با استفاده از چارچوب مفهومی پیشنهادی، همه‌شمولی فضاهای شهری محله قصر - حشمته در منطقه ۷ تهران تحلیل و ارزیابی شود.

(Nourani, 2004). در قرن بیستم، نهادهای سیاسی و اجتماعی به بررسی بی‌عدالتی‌های ساختاری در جامعه پرداختند. این روند به‌ویژه پس از ظهور جنبش‌های سیاسی شدت گرفت که بر پذیرش هویت‌های متنوع و افزایش مشارکت اقشار محروم در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی تأکید داشتند (Duffy, 1995). در شیوه‌های رایج برنامه‌ریزی و طراحی شهری، مفاهیم عدالت و شمول‌پذیری چندان مورد توجه قرار نگرفته‌اند. سلطه تفکر نئولیبرالی بر سیاست‌های شهری و استفاده از رویکردهای کمی و تکنیکی که شهروندان را فقط به عنوان اعداد و داده‌ها در نظر می‌گیرد، به تداوم نابرابری‌ها و تمرکز قدرت در دست گروه‌های خاص منجر شده است (Stafford et al., 2024). در ادامه در جدول ۲، مفهوم همه‌شمولی از دیدگاه نظریه‌پردازان مختلف بررسی شده است:

دسترسی برابر و ارتقای کیفیت زندگی تأکید دارند و تلاش می‌کنند شرایطی فراهم آورند که افراد دارای معلولیت، زنان، سالمندان، کودکان و اقلیت‌ها نیز به طور عادلانه از زیرساخت‌ها و خدمات شهری بهره‌مند شوند. برنامه‌ریزی شهری در این رویکرد به گونه‌ای است که فضاهای عمومی و امکانات شهری برای همه قابل استفاده باشد. چنین سیاست‌هایی نه تنها سطح رفاه اجتماعی را افزایش می‌دهد، بلکه موجب تقویت پایداری اجتماعی و اقتصادی شهرها نیز می‌شود. اگرچه اصطلاح شهر همه‌شمول در سال‌های اخیر رواج یافته، اما ایده پشت آن پیشینه‌ای طولانی دارد. در سال ۱۹۷۷، مایکل بدنار به این نتیجه رسید که با حذف موانع محیطی، می‌توان کارایی اجتماعی را افزایش داد. او بر ضرورت ارائه تعریفی نوین از شهر تأکید کرد که در آن نیازهای متنوع تمامی افراد در نظر گرفته شود و محیط شهری برای همگان قابل دسترس باشد

جدول ۲. همه‌شمولی از دیدگاه نظریه‌پردازان

منبع	همه‌شمولی	نظریه‌پرداز	ردیف
ترکمانی قره‌ورن، ۲۰۲۰	مقاله شهرسازی فراگیر بر اهمیت پاسخ‌گویی به نیازهای تمامی شهروندان تأکید دارد، نه فقط گروه‌های عمومی؛ این رویکرد به‌ویژه بر افرادی که با محدودیت‌های حرکتی و دسترسی مواجه‌اند، تمرکز دارد.	مدنی‌پور	۱
World Bank, 2015	شهر فراگیر محیطی است که عدالت و توسعه را تقویت می‌کند و همه افراد، صرف‌نظر از وضعیت اقتصادی، جنسیت، نژاد، قومیت یا مذهب، امکان مشارکت کامل در فرصت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن را دارند.	سازمان ملل متحد	۲
Sasaki, 2010	شهر همه‌شمول شهری است که در آن همه افراد، صرف‌نظر از وضعیت اقتصادی، جنسیت، سن، نژاد یا مذهب، فرصت مشارکت فعال در زندگی شهری را دارند. این شهر باید به گونه‌ای طراحی شود که تمامی شهروندان، به‌ویژه افراد آسیب‌پذیر، بتوانند بدون تبعیض از خدمات و زیرساخت‌های شهری بهره‌مند شوند.	UN-Habitat, ۲۰۰۲	۳
Inclusion by Design Equality, 2008	مقاله شهر همه‌شمول، طراحی شهرهایی که به نیازهای بشری پاسخ می‌دهند، بر لزوم طراحی شهرهایی تأکید دارد که به تمامی نیازهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فیزیکی مردم از هر طبقه اجتماعی پاسخ دهند. طراحی همه‌شمول به معنای ایجاد فضاهای شهری است که برای استفاده تمام افراد قابل دسترسی باشد، نه فقط گروه‌های خاص. این رویکرد بر کیفیت فضاها، خدمات عمومی، حمل‌ونقل و عدالت در دسترسی تأکید دارد.	گلزمان و لاکوفانو	۴
زندیه، ۲۰۱۰	همه‌گیری یعنی فراهم‌سازی دسترسی گسترده به کالاها، خدمات و محیط‌ها برای بخش بزرگی از جامعه.	راجر کولمن	۵
زندیه، ۲۰۱۰	طراحی همه‌شمول به معنای ایجاد فضاها و محصولات به گونه‌ای است که برای تمامی افراد، با هر نوع نیاز و ویژگی، بدون نیاز به تغییرات خاص قابل استفاده باشد.	سازمان مشارکت‌های انگلستان	۶
نورانی، ۲۰۰۴	طراحی فراگیر بر ایجاد فضاها و خدماتی تأکید دارد که برای تمامی افراد، صرف‌نظر از سن یا توانایی، قابل استفاده باشد. در شهرسازی فراگیر، فراهم‌سازی محیط‌های بدون مانع، به گونه‌ای که دسترسی همگانی را تضمین کند، از اصول اساسی به شمار می‌رود.	برتون، مرکز طراحی همه‌شمول دانشگاه کارولینای شمالی	۷

شاخص‌های گروه‌های هدف، این معیارها در پنج حوزه مختلف تدوین و تکمیل شده‌اند. در جدول ۳، معیارها و شاخص‌های منتخب بر اساس پنج بعد اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - عملکردی، اقتصادی، مدیریت و زیست‌محیطی به طور مشخص دسته‌بندی و نگارش شده‌اند.

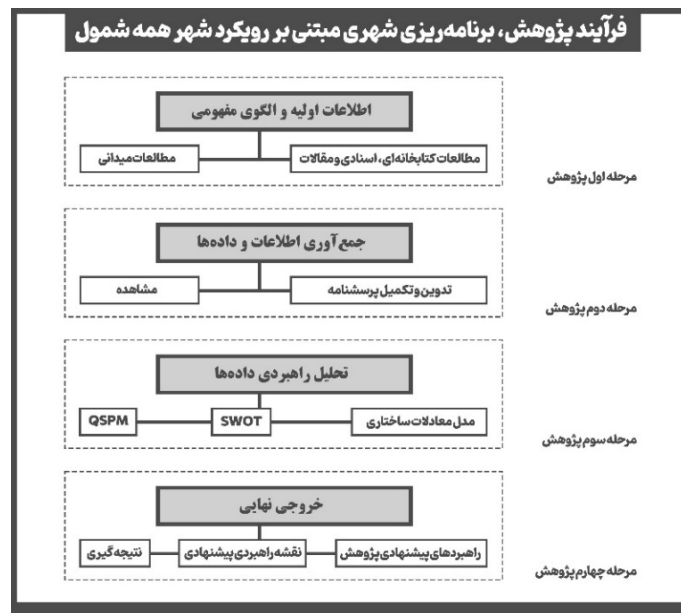
معیارها و شاخص‌های منتخب و پرتکرار برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر رویکرد شهر همه‌شمول

شهرهای همه‌شمول باید نیازهای تمامی اقشار جامعه را در نظر بگیرند، به‌ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر مانند سالمندان، کودکان، زنان و افراد معلول. طراحی چنین شهرهایی باید به گونه‌ای باشد که دسترسی برابر، امنیت و رفاه را برای همه شهروندان فراهم کند. پس از بررسی و طبقه‌بندی معیارها و

جدول ۳. معیار و شاخص‌های برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر رویکرد شهر همه‌شمول

شاخص	معیار	ابعاد	ردیف
سرزندگی و شادی	کیفیت زندگی	اجتماعی و فرهنگی	۱
دسترسی به مراکز تفریحی و سرگرمی			
حمایت اجتماعی و مددکاری به سالمندان			
عدم تبعیض میان شهروندان معمولی و ناتوان	عدالت و فرصت‌های برابر		
اصول برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای عمومی مختص ناتوان			
فرهنگ‌سازی مفاهیم همه‌شمولی به کودکان	آموزش و پرورش		
فضاهای فرهنگی و آموزشی برای کودکان و نوجوانان			
کاربری‌های شبانه‌روزی	امنیت		
نظارت اجتماعی و چشمان ناظر			
نورپردازی			
حمل‌ونقل و کاربری‌های عمومی برای ناتوانان			
ایمن‌سازی معابر	ایمنی	کالبدی و عملکردی	۲
ایمن‌سازی فضاهای شهری و عمومی			
فضاهای عمومی و باز مناسب ناتوانان	شمول و عدالت فضایی		
دسترسی ناتوانان به امکانات و خدمات			
حمل‌ونقل پاک و سبز	دسترسی و جابجایی		
ایمنی حمل‌ونقل عمومی			
سهولت دسترسی	فشرده‌گی، تنوع و اختلاط کاربری‌ها		
عملکرد چندگانه			
مبلمان و نشیمنگاه‌های مخصوص	جذابیت بصری و زیبایی‌شناسی		
المان‌های کودک			
شمول درآمد و توزیع	قیمت و تنوع مسکن	اقتصادی	۳
تنوع مسکن			
مسکن قابل استطاعت			
حمایت مالی به سالمندان	مدیریت بهینه مالی و اقتصادی		
شمول درآمد و توزیع سالمندان			
حمایت مالی از زنان بی‌سرپرست			
توانمندسازی زنان و دختران	اشتغال و کارآفرینی		
فضاهای کارآفرین مخصوص ناتوانان			
فرصت‌های شغلی برای ناتوانان			
آموزش و مهارت‌آموزی	حکم‌روایی و شمول سیاسی	مدیریت	۴
حاکمیت همه‌شمول			
آموزش و فرهنگ‌سازی حقوق شهروندی	حقوق شهروندی		
توانمندسازی از طریق آموزش			
پلتفرم‌های مشارکتی همه‌شمول هوشمند	مشارکت مدنی و معنوی		
مشارکت و حضور زنان در مدیریت شهری			
فضاهای مخصوص مشارکت			

شکل ۲. فرآیند پژوهش

که امروزه به باغ‌موزه تبدیل شده است، در دوران قاجار به عنوان قصر تابستانی شاهان قاجاری شناخته می‌شد و یک قنات از وسط آن عبور می‌کرد که آب را به محلات اطراف می‌رساند. در دوران پهلوی، این قصر به زندان تبدیل شد و این کاربری ادامه داشت تا سال‌های اخیر که به باغ‌موزه تغییر پیدا کرد. در سال ۱۳۸۳، زندان قصر تعطیل شد و پس از آن شهرداری با هدف ایجاد افزایش فضاهای عمومی، دو پارک برای محله ایجاد کرد. در سال ۱۳۹۱، با تبدیل زندان به موزه قصر و طراحی فضاهای عمومی منطقه، این مجموعه تحت عنوان باغ‌موزه قصر در دوران شهردار وقت، دکتر قالیباف، افتتاح شد. از آن زمان به بعد، محله قصر - حشمیه که پیش‌تر شامل دو محله مجزا به نام‌های قصر و حشمیه بود، به یک محله واحد تبدیل شده است (مهندسان مشاور راهوند شهر، ۱۳۹۳ و مهندسان مشاور فرزند، ۱۳۸۴). محله قصر - حشمیه (شکل ۴) از شمال با پادگان حشمیه (خیابان شهید قدوسی) و سایر اراضی متعلق به ارتش، از شرق با منطقه ۸ شهرداری تهران، از جنوب و جنوب شرقی با محله ارامنه (بزرگراه صیاد شیرازی) و از غرب با خیابان شریعی همجوار است (Rahvand Shahr Consulting Engineers, 2014).

محدوده مورد مطالعه؛ شناخت محله قصر - حشمیه

محله قصر - حشمیه، واقع در منطقه ۷ شهرداری شهر تهران (شکل ۳)، در گذشته از دو بخش مجزا به نام‌های قصر و حشمیه تشکیل شده بود. در میانه دهه ۱۳۳۰، با گسترش شهر تهران به سمت شمال، محله حشمیه به شکل امروزی خود درآمد. ابتدا، این محله منطقه‌ای وسیع‌تر شامل خیابان مروذشت، سه‌راه زندان، خیابان قدوسی تا سبلان شمالی و خیابان محسن آزادی را در بر می‌گرفت و از غرب به محله قصر می‌رسید. اوایل دهه ۱۳۳۰، محدوده محله قصر به سمت غرب محدود به تپه‌های خاکی می‌شد که محل بازی کودکان و نوجوانان بود. خیابان شریعی که پیش از این به نام شمیران شناخته می‌شد، به صورت یک خیابان خاکی در غرب محله قصر وجود داشت و تردد در آن بسیار کم بود. در سمت شرق، محله به زمین‌های خاکی محدود می‌شد که به محله حشمیه امروزی منتهی می‌شد. در قسمت شرقی، ابتدا مدرسه‌ای تأسیس شد و بعدها ساختمان مخابرات در این منطقه بنا شد. در جنوب محله، بیشتر زمین‌ها بایر بوده و زندان قصر و پادگان عشرت‌آباد در این بخش واقع شده بودند. شمال محله نیز با تپه‌های خاکی پوشیده شده بود. زندان قصر

شکل ۳. جانمایی محله قصر - حاشمیه در منطقه ۷ شهرداری تهران

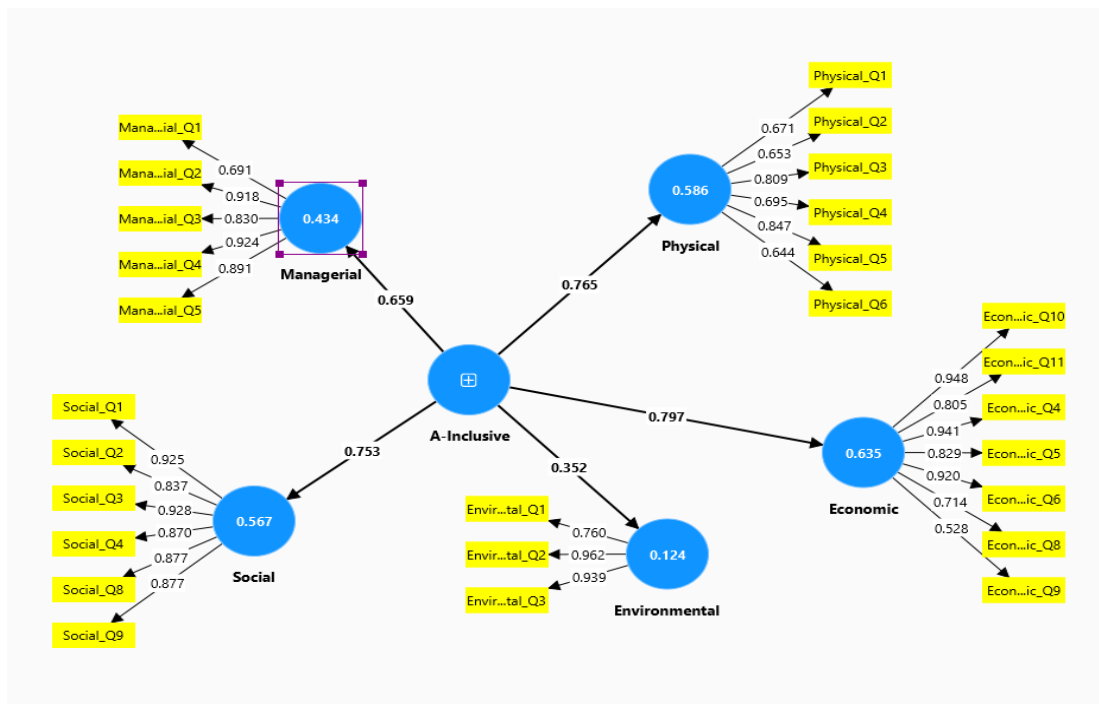
شکل ۴. دسترسی‌های محله قصر - حاشمیه

از انجام آزمون اول، بارهای عاملی پرسش‌ها پدیدار می‌شوند و پس از حذف سؤالاتی که دارای بارهای عاملی زیر ۰/۷ هستند، تعداد ۲۷ سؤال باقی ماند. مدل طراحی شده برای این پژوهش در شکل ۵ آمده است:

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل به روش مدل معادلات ساختاری

همان‌طور که در شکل ۵ مشخص است، معیار هدف همه‌شمولی بوده که در وسط قرار گرفته و از آن ۵ فلش به ۵ بعد اصلی پژوهش وصل شده است. پس

شکل ۵. مدل ترسیمی پژوهش - آزمون مرحله اول: ضریب مسیر

همان‌طور که در شکل ۵ پیدا است، ضریب مسیر هر ۵ بعد نیز بالای ۰/۳ بوده که این حاکی از این است که همبستگی مستقیم وجود دارد. چهار شاخص اقتصادی، کالبدی - عملکردی، اجتماعی - فرهنگی و مدیریتی به ترتیب دارای ضرایب ۰/۷۹۷، ۰/۷۶۵، ۰/۷۵۳ و ۰/۶۵۹ بوده که موید همبستگی مستقیم و قوی است و بعد زیست‌محیطی دارای ضرایب ۰/۳۵۲ بوده که صحت‌های است بر همبستگی مستقیم و متوسط. ضریب تعیین (R^2) مدل ترسیمی این پژوهش به طور کلی نشان‌دهنده دقت مدل است. این

ضریب مقداری بین صفر و یک بوده و هرچه به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد، دقت مدل بیشتر است. در جدول ۴ ضریب تعیین، آلفای کرونباخ، ضرایب پایایی و میانگین واریانس استخراج‌شده آورده شده‌اند که همگی عددی بالاتر از حداقل را دارند. در سه مورد سمت چپ، اعداد باید بالای ۰/۷ باشند که این مهم محقق شده و در میانگین واریانس استخراج‌شده نیز با توجه به اخذ عدد بالا ۰/۵، این شرط نیز پذیرفته شده است.

جدول ۴. نتایج ضریب تعیین، معیار آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج‌شده

بعد	ضریب تعیین	آلفای کرونباخ	rho_a	rho_c	میانگین واریانس استخراج‌شده
اقتصادی	۰.۶۳۵	۰.۹۱۵	۰.۹۳۴	۰.۹۳۵	۰.۶۸۰
محیط زیستی	۰.۱۲۴	۰.۸۶۹	۰.۹۵۵	۰.۹۴۰	۰.۷۹۵
مدیریتی	۰.۴۳۴	۰.۹۰۹	۰.۹۳۳	۰.۹۳۱	۰.۷۳۱
کالبدی - عملکردی	۰.۵۸۶	۰.۸۱۸	۰.۸۲۳	۰.۸۶۷	۰.۵۲۵
اجتماعی - فرهنگی	۰.۵۶۷	۰.۹۴۵	۰.۹۴۶	۰.۹۵۷	۰.۷۸۶

برای ارزیابی واگرایی (روایی تشخیصی، ممیز یا افتراقی) از معیار فورنل و لارکر استفاده شده است (جدول ۵). طبق این روش، مقدار جذر میانگین واریانس استخراج‌شده برای هر معیار پنهان باید بیشتر از بالاترین همبستگی

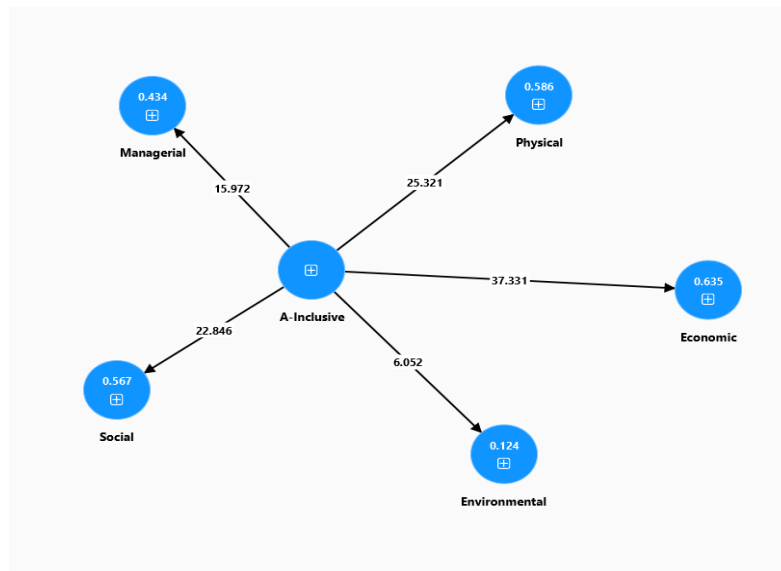
آن معیار با سایر معیارهای پنهان در مدل باشد. این مهم نیز در حد استاندارد و صحیح خود قرار گرفته است.

جدول ۵. معیار فورنل و لارکر متغیرهای پژوهش

اجتماعی - فرهنگی	کالبدی - عملکردی	مدیریتی	محیط زیستی	اقتصادی	بعد
-	-	-	-	۰.۸۲۵	اقتصادی
-	-	-	۰.۳۶۱	۰.۴۸۶	محیط زیستی
-	-	۰.۴۲۷	۰.۵۹۶	۰.۶۷۱	مدیریتی
-	۰.۲۷۹	۰.۲۳۰	۰.۴۹۹	۰.۸۸۶	کالبدی - عملکردی
۰.۶۱۳	۰.۲۴۹	۰.۱۶۴	۰.۴۰۰	۰.۷۷۱	اجتماعی - فرهنگی

۱۵/۹۷۲ و ۶/۰۵۲ برای شاخص‌های اقتصادی، کالبدی - عملکردی، اجتماعی - فرهنگی، مدیریتی و زیست‌محیطی به دست آمد. به این صورت تأیید می‌شود که این مدل با تمامی ابعاد مطرح شده رابطه معناداری دارد.

پس از تأیید مراحل یادشده، باید آزمون دوم یا آزمون روند خودکار صورت پذیرد. این آزمون صحت است بر تأیید یا تکذیب فرضیه‌های مطرح شده و باید اعداد حاصل از این آزمون بیشتر از ۱/۹۶ باشند. طبق شکل ۶ تمامی ضرایب معناداری (t-value) بیشتر از ۱/۹۶ است که ۳۷/۳۳۱، ۲۵/۳۲۱، ۲۲/۸۴۶،

شکل ۶. مقادیر آماره t-values در مدل پژوهش: آزمون مرحله دوم

زندگی در فضاهای شهری مشخص شود. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهند تمامی ابعاد مورد مطالعه در گروه همه‌شمولی تأثیر معناداری دارند؛ به بیان دیگر تمامی فرضیه‌ها مبنی بر رابطه مستقیم محقق شده است، اما میزان این تأثیر در هر گروه متفاوت است. به طور خلاصه، تأثیرات بعد اقتصادی نسبت به سایرین برجسته‌تر است. این گروه نیاز به فضایی دارد که نه تنها از نظر کالبدی - عملکردی مناسب باشد، بلکه در سطح اجتماعی - فرهنگی نیز خدمات شایسته‌ای به تمامی افراد با ویژگی‌ها و نیازهای مختلف ارائه دهد. دو بعد مدیریتی و زیست‌محیطی جایگاه چهارم و پنجم را کسب کردند.

تحلیل داده‌ها به روش SWOT

برای تحلیل داده‌های جدول SWOT، طبق جدول‌های ۶ و ۷، ابتدا ماتریس عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و سپس ماتریس عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) ارائه شده است.

در نهایت، باید معیار قدرت کل مدل تحقیق یا برازش کلی آزموده شود. این مهم از طریق معیار برازندگی مدل یا GOF سنجیده می‌شود که از طریق جذر حاصل ضرب دو مقدار متوسط مقادیر اشتراکی و متوسط ضرایب تعیین به دست می‌آید و فرمول آن در زیر آورده شده است.

$$GOF = \sqrt{(communality) * (R^2)}$$

متوسط ضرایب تعیین برابر ۰/۴۷۰ و متوسط مقادیر اشتراکی برابر ۰/۷۰۱ بوده که در نهایت برازش کلی برابر است با ۰/۵۷۳ و با توجه به اینکه از عدد ۰/۳۶ بیشتر است، صحت بر برازندگی قوی مدل را بیان می‌کند.

$$GOF = \sqrt{(0.701) * (0.470)} = 0.573$$

به صورت خلاصه، در این تحقیق، ابعاد مختلف اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - عملکردی، اقتصادی، زیست‌محیطی و مدیریتی به طور جامع برای گروه همه‌شمولی بررسی شدند تا نحوه تأثیرگذاری این ابعاد بر ارتقای کیفیت

جدول ۶. ارزیابی عوامل داخلی در تحلیل سوات

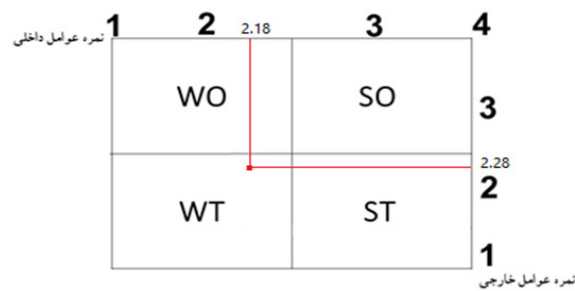
امتیاز وزن دار	امتیاز	وزن نرمالایز شده	وزن	قوت ها
۰.۲	۴	۰.۰۵	۵	۱- تاریخی سیاسی و تاریخی قوی
۰.۱۵	۳	۰.۰۵	۵	۲- وجود فضاهای دارای حیات اجتماعی در سطح محله مانند تقاطع خیابان گوهری و معلم
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۴	۳- انعطاف پذیری فضای باغ موزه و پخشایش تنوعی از فعالیتها در این محدوده
۰.۲	۴	۰.۰۵	۵	۴- دسترسی مناسب به محله به دلیل عبور خطوط اتوبوس و مترو، اتوبان صیاد خیابان شریعتی و ...
۰.۲	۴	۰.۰۵	۵	۵- وجود فضاهای خالی و قابل استفاده
۰.۲	۴	۰.۰۵	۵	۶- وجود مکانهای جذاب تاریخی و گردشگری مانند باغ موزه قصر
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۴	۷- وجود کاربریهای اداری
۰.۲	۴	۰.۰۵	۵	۸- وجود فضای سبز قسمت غربی محله که فرصت های تفریحی و آرامش را برای سالمندان، کودکان و دیگر اقشار آسیب پذیر فراهم می کند
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۴	۹- وجود مسیرهای مناسب برای پیاده روی که فعالیت های بدنی سالمندان و معلولان را تسهیل می کند
۰.۱۵	۳	۰.۰۵	۵	۱۰- بهبود وضعیت بیکاری محله به واسطه اقدامات مثبت صورت گرفته در حوزه کارآفرینی توسط سرای محله
امتیاز وزن دار	امتیاز	وزن نرمالایز شده	وزن	ضعفها
۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۴	۱- از بین رفتن مکان خاطره جمعی با احداث بزرگراه صیاد و عدم دید مناسب به فضای حاشیه کنار صیاد
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۵	۲- گسست فضایی و فعالیتی به دلیل وجود کاربری های نظامی و پادگان
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۵	۳- نبود خیابان کامل در محله
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۵	۴- کمبود کاربری های مخصوص سالمندان، کودکان و معلولان
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۴	۵- وجود کنج های خلوت و فضاهای بی دفاع و حضور معتادان در برخی نقاط از جمله محدوده شمالی باغ موزه، حاشیه بزرگراه و ...
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۵	۶- عدم تسهیلات مناسب جهت تحرک افراد کم توان و ناتوان در محله
۰.۰۶	۲	۰.۰۳	۳	۷- عدم سازگاری پروژه مگاپارس با بافت تاریخی محدوده
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۵	۸- تک هسته ای بودن فضای سبز محله
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۵	۹- ناتوانی مدیریت در تأمین زیرساخت های کافی برای معلولان و سالمندان، مانند رمپها و دسترسی به حمل و نقل عمومی
۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۴	۱۰- نبود فضا و کاربری های شاد و سرزنده شبانه روزی
۲.۱۸	۴۸	۱	۹۲	جمع کل

جدول ۷. ارزیابی عوامل خارجی در تحلیل سوات

امتیاز وزن دار	امتیاز	وزن نرمالایز شده	وزن	فرصت ها
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۴	۱- تدوین و اجرای دستورالعمل های آموزشی درباره حقوق گروه های آسیب پذیر، بستری برای تقویت آگاهی عمومی و همدلی فراهم می آورد.
۰.۲	۴	۰.۰۵	۵	۲- افزایش همکاری با سازمان های غیردولتی برای اجرای پروژه های اجتماعی و فرهنگی که به توانمندسازی اقشار آسیب پذیر کمک می کند
۰.۲	۴	۰.۰۵	۵	۳- تدوین دستورالعمل های لازم در جهت افزایش تسهیلات مورد نیاز و طراحی فضاهای همه شمول با وجود زمین های خالی و امکان خروج کاربری های نظامی در محله
۰.۱۶	۴	۰.۰۴	۴	۴- استفاده از مسیریابی در میان کاربری های نظامی برای افزایش نفوذ پذیری
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۴	۵- امکان تدوین دستورالعمل های گردشگری پیرامون بناهای تاریخی موجود در محدوده، زمینه ساز بهره برداری بهینه از ظرفیت های فرهنگی و تاریخی منطقه است.
۰.۱۶	۴	۰.۰۴	۴	۶- امکان تدوین و اجرای دستورالعمل های در جهت جایگزین کردن فضاهای سبز با فضاهای نظامی همه شمول

فرصتها	وزن	وزن نرمالایز شده	امتیاز	امتیاز وزن دار
۷- بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال برای بهبود دسترسی معلولین و سالمندان به خدمات شهری	۵	۰.۰۵	۴	۰.۲
۸- تخصیص بودجه در جهت ایجاد نورپردازی متنوع و جذاب در فضاهای عمومی	۳	۰.۰۳	۳	۰.۰۹
۹- استفاده از کاربری‌های شبانه‌روزی بیشتر در کنار خیابان‌های اصلی محله	۵	۰.۰۵	۳	۰.۱۵
۱۰- شیوه‌نامه و تخصیص بودجه مناسب برای ایجاد خیابان‌های کامل برای تمام اقشار جامعه	۵	۰.۰۵	۴	۰.۲
تهدیدها	وزن	وزن نرمالایز شده	امتیاز	امتیاز وزن دار
۱- خطر تهدید افزایش گسست فضایی با توجه به توسعه فضاها و زمین‌های نظامی و تملک کاربری‌های غیر نظامی	۵	۰.۰۵	۱	۰.۰۵
۲- پیامدهای منفی ناشی از کاربری‌های فرامنطقه‌ای نظیر مجتمع مگاپارس و تحمیل بار جمعیتی به عرصه‌های عمومی پیرامونی	۵	۰.۰۵	۲	۰.۱
۳- عوارض ناشی از افزایش نرخ جرم و جنایت در نقاط ناامن به‌ویژه برای زنان، کودکان و سالمندان که تهدیدآمیز است	۵	۰.۰۵	۱	۰.۰۵
۴- از بین رفتن تدریجی هویت تاریخی محدوده به دلیل بی‌توجهی مسئولان	۴	۰.۰۴	۲	۰.۰۸
۵- آسیب‌های مرتبط با احتمال حذف افراد ناتوان، معلولان و سالمندان از مرکز شهر به دلیل نبود امکانات دسترسی مناسب	۵	۰.۰۵	۱	۰.۰۵
۶- کاهش تعاملات اجتماعی به دلیل اولویت قرار ندادن مشکلات فضاهای جمعی در محله	۵	۰.۰۵	۲	۰.۱
۷- افزایش هزینه‌های زندگی و از بین رفتن شمول درآمد و توزیع به دلیل کاربری‌های تجاری فرامنطقه‌ای	۳	۰.۰۳	۲	۰.۰۶
۸- پیامدهای ناشی از کمبود فضاهای سبز و افزایش آلودگی برای سلامتی ساکنان محله هستند	۵	۰.۰۵	۱	۰.۰۵
۹- کاهش سرمایه‌گذاری در زمینه آموزش و تفریحات برای کودکان و جوانان	۴	۰.۰۴	۲	۰.۰۸
۱۰- عدم موفقیت پروژه مرکزی تجاری مگاپارس و تبدیل شدن به یک قطعه بزرگ مقیاس بدون عملکرد مفید	۳	۰.۰۳	۲	۰.۰۶
جمع کل	۸۸	۱	۵۲	۲.۲۸

با تحلیل ماتریس سوات و ارزیابی شرایط داخلی و خارجی محله، وضعیت استراتژی‌های توسعه عمدتاً در قالب استراتژی‌های تدافعی (شکل ۷) قرار می‌گیرد. این استراتژی‌ها به منظور کاهش ضعف‌های داخلی و مقابله با تهدیدهای خارجی طراحی شده‌اند تا از این طریق شرایط مناسب برای ایجاد محله‌ای همه‌شمول فراهم شود.

شکل ۷. وضعیت استراتژی‌های توسعه

و تهدیدها، راهبردهای توسعه به صورت جدول ۸ است:

ارائه راهبردها

پس از ارزیابی عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها

جدول ۸. ارائه راهبردهای مربوطه در پژوهش

تهدید T	فرصت O	SWOT
راهبردهای رقابتی ST	راهبردهای تهاجمی SO	قوت S
<p>ST₁- ایجاد زیرساخت‌های روشنایی و نظارت بر فضاهای خالی به منظور جلوگیری از افزایش جرم و جنایت و ارتقای احساس امنیت برای زنان، کودکان و سالمندان</p> <p>ST₂- استفاده از فضاهای خالی برای ایجاد فضاهای جمعی و تعامل محور با هدف افزایش مشارکت اجتماعی و تقویت روابط محلی</p> <p>ST₃- ترویج توسعه اقتصادی محله محور به جای گسترش کاربری‌های تجاری فرامنطقه‌ای برای حفظ شمول درآمد و جلوگیری از نابرابری اقتصادی</p> <p>ST₄- بهره‌برداری از مکان‌های تاریخی مانند باغ‌موزه قصر برای ترویج گردشگری فرهنگی و حفظ هویت تاریخی محله.</p> <p>ST₅- گسترش مسیرهای پیاده و ایجاد مسیرهای سبز برای کاهش آلودگی و افزایش فعالیت‌های بدنی</p> <p>ST₆- ایجاد برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی فراگیر در فضاهای اجتماعی برای جذب مشارکت تمامی گروه‌های سنی و اقشار مختلف محله.</p>	<p>SO₁- تبدیل فضاهای خالی به کاربری‌های چندمنظوره و مراکز خدماتی همه‌شمول برای فعالیت‌های شبانه‌روزی و نیازهای مختلف ساکنان.</p> <p>SO₂- ایجاد خیابان‌های کامل با مسیرهای پیاده‌روی مناسب برای همه اقشار جامعه.</p> <p>SO₃- توسعه دسترسی‌های جدید و بهبود ارتباطات</p> <p>SO₄- توسعه گردشگری تاریخی با بهبود زیرساخت‌ها و امکانات دسترسی برای همه اقشار جامعه</p> <p>SO₅- ایجاد سامانه‌های هوشمند در مراکز اداری برای ارائه خدمات غیرحضور و راهنمایی دیجیتال برای گروه‌های مختلف اجتماعی.</p> <p>SO₆- ایجاد فضاهای سبز و باغ‌های محلی با هدف افزایش فرصت‌های اجتماعی و ایجاد فضایی مناسب برای تعامل و مشارکت همه اقشار محله از جمله سالمندان، کودکان و معلولان</p>	
راهبردهای تدافعی WT	راهبردهای محافظه کارانه WO	ضعف W
<p>WT₁- توسعه شبکه پیاده‌رو و گذرگاه‌های عمومی برای کاهش گسست فضایی و تبدیل تدریجی کاربری‌های نظامی به فضاهای عمومی و مختلط.</p> <p>WT₂- ایجاد فضاهای سبز چندمنظوره با امکانات تفریحی، بهداشتی و دسترسی ویژه برای سالمندان، کودکان و افراد کم‌توان برای ارتقای کیفیت زندگی و کاهش آلودگی</p> <p>WT₃- تبدیل کنج‌های خلوت و فضاهای بی‌دفاع به مراکز اجتماعی و فرهنگی با حضور دائم نیروهای امنیتی و خدماتی برای افزایش امنیت و کاهش نرخ جرم</p> <p>WT₄- طراحی مراکز تفریحی و فرهنگی با تعبیه امکانات مناسب برای تمامی گروه‌های سنی و توانایی برای افزایش مشارکت اجتماعی و جلوگیری از کاهش تعاملات.</p> <p>WT₅- اصلاح ساختار مدیریتی برای تضمین ارائه تسهیلات مناسب در فضاهای عمومی و مراکز شهری به منظور جلوگیری از حذف افراد ناتوان و سالمندان</p> <p>WT₆- اجرای نظارت و مقررات سخت‌گیرانه برای محافظت از هویت تاریخی در پروژه‌های توسعه</p>	<p>WO₁- بازطراحی کاربری زمین‌های نظامی به فضاهای سبز همه‌شمول با امکانات ورزشی و فرهنگی برای جذب گروه‌های مختلف سنی و اجتماعی</p> <p>WO₂- استفاده از زمین‌های خالی و فضاهای نظامی برای ایجاد تسهیلات مناسب برای افراد کم‌توان، از جمله رمپ‌ها و مسیرهای دسترسی ویژه.</p> <p>WO₃- طراحی و ایجاد خیابان‌های کامل همه‌شمول با اولویت پیاده‌روها، دوچرخه‌سواری، حمل‌ونقل عمومی و دسترسی کم‌توانان.</p> <p>WO₄- جایگزینی فضاهای نظامی و رهاشده با مراکز آموزشی، ورزشی و تفریحی که نیازهای همه گروه‌های سنی و توانایی را در محله پوشش دهند.</p> <p>WO₅- بازسازی کنج‌های خلوت و فضاهای بی‌دفاع با افزودن روشنایی مناسب و فعالیت‌های اجتماعی برای افزایش امنیت و استفاده عمومی</p> <p>WO₆- تقویت پیوستگی بصری میان کاربری‌های تاریخی و محیط اطراف با استفاده از طراحی معماری و محوطه‌سازی که با بافت تاریخی هماهنگ باشد.</p>	

عنوان امتیاز نهایی ثبت می‌شود. در پایان، استراتژی‌ها بر اساس مجموع امتیازات، رتبه‌بندی شده و بهترین گزینه‌ها برای اجرا مشخص می‌شوند. این ابزار به تصمیم‌گیرندگان امکان می‌دهد که بر اساس واقعیت‌های تحلیلی و قابلیت اجرایی، مسیر مناسب‌تری برای پیاده‌سازی استراتژی‌ها انتخاب کنند.

در ادامه در جدول ۹ با استفاده از عوامل داخلی و خارجی استخراج‌شده از تحلیل سوات و اختصاص وزن به هر عامل، میزان جذابیت نسبی هر استراتژی ارزیابی شده است. در این خصوص برای هر استراتژی، امتیازی بین ۱ تا ۴ به‌عنوان جذابیت اختصاص می‌یابد که بیانگر میزان تأثیر آن عامل در انتخاب استراتژی است. در ادامه، این امتیازها در وزن هر عامل ضرب شده و مجموع آن‌ها تحت

جدول ۹. امتیازدهی به استراتژی‌های WT

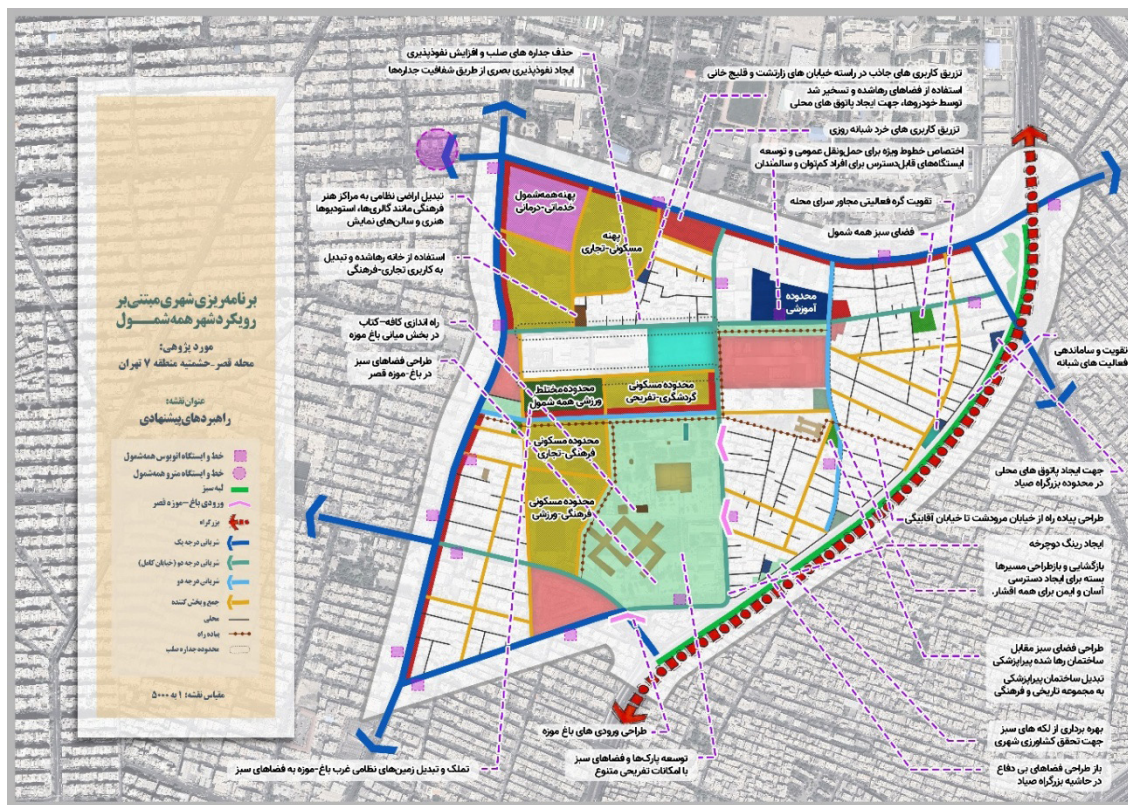
راهبردهای قابل اجرا												ضریب اهمیت نسبی	SWOT
۶		۵		۴		۳		۲		۱			
TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS		
۰.۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	S ₁
۰.۰۵	۱	۰.۱	۲	۰.۱	۲	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	S ₂
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	S ₃
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	S ₄
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱	۲	۰.۲	۴	۰.۱۵	۳	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	S ₅
۰.۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	S ₆
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	S ₇

راهبردهای قابل اجرا												ضریب اهمیت نسبی	SWOT
۶		۵		۴		۳		۲		۱			
TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS		
۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	S ₈
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۱۲	۳	۰.۰۴	S ₉
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	S ₁₀
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	W ₁
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱۵	۳	۰.۰۱	۲	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	W ₂
۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	W ₃
۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	W ₄
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۱۶	۴	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W ₅
۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	W ₆
۰.۱۲	۴	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	W ₇
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	W ₈
۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	W ₉
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W ₁₀
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	O ₁
۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	O ₂
۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	O ₃
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۱۶	۴	۰.۰۴	O ₄
۰.۱۶	۴	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	O ₅
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۱۶	۴	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	O ₆
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	O ₇
۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۱۲	۲	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	O ₈
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	O ₉
۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	O ₁₀
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	T ₁
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	T ₂
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	T ₃
۰.۰۸	۴	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	T ₄
۰.۰۵	۱	۰.۱۵	۳	۰.۰۱	۲	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۵	T ₅
۰.۰۵	۱	۰.۰۱	۲	۰.۰۲	۴	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	T ₆
۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	T ₇
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۲	۴	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	T ₈
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۱۶	۴	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	T ₉
۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	T ₁₀
۲.۴۳		۲.۷		۲.۷۹		۳.۰۱		۲.۵۲		۳.۰۸		جمع	

منطبق بر محله قصر - حشمتیه نمایش داده شده‌اند:

نقشه راهبردی پیشنهادی

در شکل ۸، راهبردهای پیشنهادی مؤلف برگرفته از چارچوب نظری پژوهش

شکل ۸. نقشه راهبردی پیشنهادی محله قصر - حشمتیه

بحث و نتیجه گیری

به گونه‌ای طراحی کند که برای سالمندان و افراد با نیازهای ویژه مناسب و قابل دسترسی باشد. همچنین، خیابان‌های محله باید با طراحی‌های ویژه‌ای مانند نصب رمپ‌ها، نوارهای هشداردهنده و علائم‌های راهنمایی مناسب، نیازهای حرکتی و دسترسی‌پذیری را برآورده کنند. توسعه فضاهای سبز چندمنظوره که امکانات تفریحی، بهداشتی و دسترسی ویژه برای کودکان، سالمندان و افراد ناتوان را فراهم می‌آورد، به افزایش زیبایی‌شناسی محیط و ارتقای سرزندگی محله کمک می‌کند. این فضاها باید شامل زمین‌های بازی برای کودکان، پارک‌های مناسب برای سالمندان و مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری با دسترسی مناسب برای افراد کم‌توان باشد. تبدیل کنج‌های نبروهای امنیتی می‌تواند به ارتقای امنیت و افزایش تعاملات اجتماعی کمک کند. این فضاها باید به مکانی برای برگزاری فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی تبدیل شوند که بتوانند مشارکت فعال همه گروه‌های سنی و اجتماعی را به همراه داشته باشند. طراحی مراکز تفریحی و فرهنگی باید به گونه‌ای باشد که به تمامی گروه‌های سنی و توانایی‌ها توجه داشته و امکانات ویژه‌ای برای زنان، کودکان، ناتوانان و سالمندان فراهم کند. این مراکز باید شامل فعالیت‌های آموزشی و توسعه فرهنگی جامعه کمک کنند. برگزاری کارگاه‌های آموزشی، برنامه‌های هنری و رویدادهای فرهنگی به این منظور می‌تواند نقش مؤثری در ایجاد فضایی همه‌شمول داشته باشد. اصلاح ساختار مدیریتی برای تضمین ارائه تسهیلات مناسب و برابر در فضاهای عمومی و مراکز شهری ضروری است. این اصلاحات باید به گونه‌ای انجام شود که از حذف گروه‌های

این پژوهش با تأکید بر محله قصر - حشمتیه نشان داد برای دستیابی به یک محله همه‌شمول و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان، نیاز است که طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای شهری به گونه‌ای انجام شود که تمامی گروه‌های سنی و اجتماعی، از جمله کودکان، سالمندان، ناتوانان و زنان، به نحو احسن از امکانات بهره‌مند شوند. در این خصوص چارچوب مفهومی پژوهش به منظور دستیابی به برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر رویکرد همه‌شمول (در پاسخ به پرسش دوم پژوهش) ذیل ۵ بعد اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - عملکردی، اقتصادی، مدیریت و زیست‌محیطی و معیارها و شاخص‌های مطلوب پیشنهاد شد. سپس محله قصر - حشمتیه مورد بررسی قرار گرفت تا مشخص شود بهترین راهبردها برای تحقق همه‌شمولی برای گروه‌های هدف شامل چه مواردی هستند (در پاسخ به پرسش یک پژوهش). از اقدامات مهم حوزه اقتصادی، توانمندسازی اقتصادی ساکنان از طریق حمایت از مشاغل خرد و خانگی، نقش مؤثری در ارتقای همه‌شمولی محله ایفا می‌کند. ایجاد بازارچه‌های محلی برای عرضه محصولات تولیدی زنان، سالمندان و افراد دارای ناتوانی، می‌تواند به افزایش درآمد این گروه‌ها و تقویت اقتصاد محلی بینجامد. همچنین، فراهم‌سازی تسهیلات مالی و اعتباری برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک و ارائه آموزش‌های مهارتی و شغلی در مراکز فرهنگی و اجتماعی محله، زمینه اشتغال پایدار و کاهش نابرابری اقتصادی را فراهم می‌سازد. از سایر اقدامات مهم، بهبود و توسعه شبکه پیاده‌روها و گذرگاه‌های عمومی است تا دسترسی به تمامی نقاط محله به راحتی امکان‌پذیر باشد. این اقدام باید به کاهش گسست‌های فضایی کمک کرده و مسیرهای پیاده‌رو را

حشمتیه استخراج شده‌اند و نمی‌توان آن‌ها را به‌صورت مستقیم به سایر بافت‌ها یا محله‌های شهری تعمیم داد. هر بافت شهری دارای ویژگی‌ها، چالش‌ها و ظرفیت‌های منحصر به فردی است که می‌تواند بر مؤلفه‌های مؤثر بر همه‌شمولی تأثیرگذار باشد. با این حال، چارچوب مفهومی ارائه شده در این پژوهش می‌تواند به عنوان مدلی کاربردی برای تحلیل و طراحی فضاهای شهری با رویکرد همه‌شمول در سایر زمینه‌ها مورد استفاده قرار گیرد، مشروط بر آنکه با شرایط و اقتضات محلی هر موقعیت تطبیق یابد. در ادامه، در جدول ۱۰ نتایج برخی از پژوهش‌های پیشین با یافته‌ها و نتایج این پژوهش مقایسه می‌شود:

خاص، از جمله ناتوانان و سالمندان، جلوگیری کند و دسترسی برابر به تمامی تسهیلات را فراهم آورد. حفاظت از هویت تاریخی محله در پروژه‌های توسعه نیز باید به‌طور جدی مورد توجه قرار گیرد. این اقدامات به حفظ ارزش‌های فرهنگی و تاریخی کمک می‌کند و تضمین می‌کند که توسعه‌های جدید با احترام به میراث فرهنگی و نیازهای معاصر صورت گیرد. با اجرای این راهکارها که به عدالت حقوق شهروندی و زیبایی‌شناسی توجه دارند، می‌توان به ایجاد یک محیط شهری همه‌شمول دست یافت که تمامی شهروندان، از جمله زنان، کودکان، ناتوانان و سالمندان، بتوانند به‌طور برابر از امکانات و خدمات بهره‌مند شوند و کیفیت زندگی در محله حشمتیه بهبود یابد. شایان ذکر است که یافته‌های این پژوهش بر اساس شرایط خاص محله قصر -

جدول ۱۰. ارائه راهبردهای مربوطه در پژوهش

منابع	نقاط برجسته همسو با پژوهش حاضر	تفاوت‌ها با پژوهش حاضر
Sha, K., Taeihagh, A., & De Jong, M. (2024). Governing disruptive technologies for inclusive development in cities: A systematic literature review. <i>Technological Forecasting and Social Change</i> , 203, 123382	این مقاله بر لزوم طراحی سیاست‌های مناسب برای مدیریت فناوری‌ها و تضمین شمول گروه‌های آسیب‌پذیر تأکید دارد و همچنین بر اهمیت پذیرش فناوری‌های پیشرفته در شهرها و ارتباط آن‌ها با توسعه شهری همه‌شمول تأکید می‌کند.	در این پژوهش تأکید بر اهمیت دخالت و نقش دولت و سیستم مدیریت شهری است.
Nederhand, J., Avelino, F., Awad, I., De Jong, P., Duijn, M., Edelenbos, J., Engelbert, J., Fransen, J., Schiller, M., & Van Stapele, N. (2023). Reclaiming the city from an urban vitalism perspective: Critically reflecting smart, inclusive, resilient and sustainable just city labels. <i>Cities</i> , 137, 104257	این مقاله با تأکید بر مفهوم زنده‌گرایی شهری، بر آن است که تاب‌آوری در شهرهای هوشمند باید با توانمندسازی همه افراد همراه باشد تا امکان رشد، بهره‌مندی از ظرفیت‌های نو و ارتقای کیفیت زندگی برای همگان فراهم شود. در این راستا، توجه به نیازهای متنوع گروه‌های اجتماعی، به‌ویژه ساکنان حاشیه‌نشین، ضروری است و بهره‌گیری از فناوری باید در خدمت تحقق دسترسی برابر و عدالت فضایی قرار گیرد.	در این مقاله تمرکز اصلی بر تعاملات اجتماعی و نقش فناوری در ارتقای تاب‌آوری و توسعه شهرهای هوشمند است، در حالی که به ابعاد مدیریتی و فرهنگی به صورت مستقیم و تفصیلی پرداخته نمی‌شود.
Ntakana, K., Mbanga, S., Botha, B., & Ariyan, L. (2023). Inclusive urban space production model for sustainable development in South Africa. <i>Heliyon</i> , 9(6), e16391	این مقاله با تأکید بر مسائل اقتصادی به دنبال دستیابی به فضاهای شهری همه‌شمول است و بر لزوم همکاری مردم، دولت و بخش خصوصی برای تحقق این هدف تأکید دارد. همچنین، بر اهمیت استفاده از دانش فرارشته‌ای در سیاست‌گذاری شهری و رویکردی چندرشته‌ای در تولید فضاهای شهری همه‌شمول با توجه به ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی اشاره می‌کند.	دیدگاه این پژوهش، کلی‌نگر و در سطح ملی و کلان‌شهری است و تمامی پیشنهادها در این ابعاد هستند.
Daszkiewicz, M. (2023). Inclusive cities. Diversity and inclusion in city marketing. <i>Scientific Papers of Silesian University of Technology Organization and Management Series</i> , 173(173), 93-112	این مقاله بر اهمیت شمول‌پذیری در ارتقای کیفیت زندگی تأکید دارد و ایجاد فضاهایی برای تعامل اجتماعی میان گروه‌های مختلف را ضروری می‌داند. شمول‌پذیری می‌تواند پیوندهای میان افراد و شهر را تقویت کند و مشارکت اجتماعی را افزایش دهد. همچنین، ایجاد فرصت‌های برابر و ترویج فرهنگ تنوع به تقویت هویت شهری و پیوند ساکنان با محیط پیرامون کمک می‌کند.	در این مقاله به راهبردهای سطح کلان و شهری در قالب بازاریابی و برندسازی تمرکز دارد.
بگ‌محمدی و سالورزی (۲۰۲۱)، تحلیل مؤلفه‌های اثرگذار در همه‌شمولی فضاهای شهری: نمونه موردی شهر ایلام، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۳۵، شماره ۳، صفحات ۹۲۱ تا ۹۴۱	در این مقاله، شهر همه‌شمول به عنوان شهری تعریف شده است که همه افراد و گروه‌های هدف از جمله کودکان، زنان و سالمندان را در بر می‌گیرد و بر اهمیت فضاهای شهری و عمومی به عنوان بستری برای حضور، تعامل و برابری این گروه‌ها تأکید دارد.	دیدگاه این پژوهش، کلی‌نگر و در سطح کل شهر است و تمامی پیشنهادها در این ابعاد هستند.
عتمادی، ک. و صفوی، س.ع. (۲۰۲۲). نقش فناوری در همه‌شمولی شهرها با تأکید بر حضور افراد دارای معلولیت در فضاهای شهری. <i>باغ نظر</i> ، ۱۹(۱۱۱)	این مقاله بیشتر بر جنبه‌های فناوری و الکترونیک در راستای تحقق همه‌شمولی تمرکز دارد و به‌ویژه به نیازهای افراد دارای معلولیت می‌پردازد و نقش فناوری را در بهبود دسترسی و تسهیل حضور این گروه در فضاهای شهری بررسی می‌کند.	تأکید این پژوهش بیشتر بر گروه‌های دارای معلولیت است.
تایعی و دیگران (۲۰۲۲)، شهر همه‌شمول؛ رویکردی نوین در برنامه‌ریزی شهری مطالعه موردی: شهر تبریز، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، شماره ۳۵، صفحات ۱۱۵ تا ۱۳۲	بر اساس این پژوهش، همه‌شمولی مفهومی چندبعدی است که تنها با تحقق هم‌زمان کیفیت‌های اجتماعی، اقتصادی، فضایی، سیاسی و زیست‌محیطی معنا می‌یابد. شهری همه‌شمول، محیطی است که امکان دسترسی برابر به فرصت‌ها و منابع را برای همه اقشار فراهم می‌کند و زمینه‌ساز زیستی عادلانه و پایدار برای همگان است.	در این پژوهش، تمرکز بر عوامل ساختاری و کلان‌مقیاس مانند مهاجرت، اشتغال، توسعه پایدار و عدالت اجتماعی است و کمتر به نیازها یا موقعیت‌های خاص گروه‌های خاص جمعیتی همچون کودکان، سالمندان، افراد دارای معلولیت یا اقلیت‌های قومی و فرهنگی به‌طور مستقیم پرداخته شده است.

■ **مشارکت نویسندگان**

درصد مشارکت نویسنده اول ۳۳/۳ درصد، نویسنده دوم ۳۳/۳ درصد و نویسنده سوم ۳۳/۳ درصد است.

■ **تشکر و قدردانی**

مقاله حاضر حامی مادی و معنوی نداشته است.

■ **تعارض منافع**

نویسندگان مقاله هیچ گونه تعارض منافی ندارند

منابع

- Accola, J. (2020). Child-friendly design guidelines [PDF]. <http://www.growingupboulder.org/uploads/1/3/3/5/13350974/accola-child-friendlydesignguidelines.pdf>
- Alessandria, F. (2016). Inclusive City, Strategies, Experiences and Guidelines. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 223, 6-10. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.274>
- Asian Development Bank. (2017). Enabling inclusive cities: Tool kit for inclusive urban development (2016th ed.). Asian Development Bank. <https://doi.org/10.22617/TIM157428>
- Bag-Mohammadi, A., & Salavarzadah, M. (2021). An analysis of the indicators affecting the inclusiveness of urban spaces: A case study of Ilam. *Human Geography Research*, 53(3), 921-941. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2020.295741.1008065> [In Persian].
- Banar, M. (2018). Redevelopment of Hashtgerd New Town center with the inclusive city theory approach (Master's thesis). Faculty of Architecture and Urbanism, Imam Khomeini International University. [In Persian].
- Cohen, B. (2006). Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability. *Technology in Society*, 28(1-2), 63-80. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2005.10.005>
- Commission for Architecture and the Built Environment (CABE). (2008). Inclusion by design: Equality, diversity, and the built environment. CABE. <https://www.designcouncil.org.uk/fileadmin/uploads/dc/Documents/inclusion-by-design.pdf>
- Daszkiewicz, M. (2023). Inclusive cities. Diversity and inclusion in city marketing. *Scientific Papers of Silesian University of Technology Organization and Management Series*, 173(173), 93-112. <https://doi.org/10.29119/1641-3466.2023.173.7>
- Duffy, K. (1995). Social exclusion and human dignity in Europe: Background report for the proposed initiative by the Council of Europe. Council of Europe. https://openlibrary.org/books/OL13907928M/Social_exclusion_and_human_dignity_in_Europe
- Etemadi, K., & Safavi, A. (2022). The role of technology in urban inclusiveness—with the emphasis on the presence of people with disabilities in urban spaces. *Bagh-e Nazar Journal*, 19(111), 17-26. <https://doi.org/10.22034/bagh.2022.321932.5078>
- Farmahini Farahani, B., & Sarrafi, M. (2021). The role of mental schemata in production of space: Criticism of Lefebvre's spatial triad from the perspective of Vygotskian school of cognitive psychology. *Journal of Iranian Architecture & Urbanism*, 12(1), 5-21. <https://doi.org/10.30475/isau.2020.223709.1376> [In Persian].
- Farnahad Consulting Engineers. (2005). Urban development framework for District 7 of Tehran. Tehran: Farnahad Consulting Engineers. [In Persian].
- Fazeli, N., & Ziachi, M. (2014). Identifying the criteria of a women-friendly city from the perspective of women belonging to different social groups in Tehran. *Cultural Sociology*, 5(3), 55-85. <https://ensani.ir/fa/article/347089> [In Persian].
- Gafari Gilandah, A., Mohammadi, C., & Davari, E. (2022). Evaluating elderly-friendly city indicators: A case study of Sari. *Quarterly Journal of Environmental Based Territorial Planning*, 15(56). <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2676783.1401.15.56.1.0> [In Persian].
- Ghasempour, J. (2021). Analysis of effective factors on promotion, presence of elderly with emphasis on urban spaces, all inclusion in the city of Shandiz (Master's thesis, Binaloud Institute of Higher Education). [In Persian].
- Gong, X., van den Berg, P., & Arentze, T. (2024). A new measurement method of parental perception of child friendliness in neighborhoods to improve neighborhood quality and children's health and well-being. *Cities*, 149, 104955. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.104955>
- Harvey, D. (2003). The right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 939-941. <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2003.00492.x>
- Jacobs, J. (1992). The death and life of great American cities. Vintage Books. https://books.google.com/books/about/The_Death_and_Life_of_Great_American_Cit.html?hl=es&id=P_bPTgOoBYkC
- Keshavarzi, S. (2020). Measuring the level of inclusive city indicators in urban neighborhoods: Case study: Noorabad Mamasani City (Master's thesis, Shiraz University, School of Arts and Architecture). [In Persian].
- Kharazmi, O. A., Johari, L., & Kharazmi, A. A. (2020). Assessing the child friendly city indicators in Mashhad metropolis. *Journal of Urban Social Geography*, 3(2), 191-210. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26457784.1399.7.1.10.6> [In Persian].
- Khosravi, A. (2022). Urban evaluation of District 22 of Tehran according to the "City for All" approach (Master's thesis, Shahid Beheshti University, Faculty of Architecture and Urban Planning, Department of Urban and Regional Planning and Urban Design). [In Persian].
- Lanza, G., Pucci, P., & Carboni, L. (2023). Measuring accessibility by proximity for an inclusive city. *Cities*, 143, 104581. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104581>
- Madanipour, A. (1996). Urban design: The social and spatial process. Wiley. https://books.google.com.tr/books/about/Design_of_Urban_Space.html?hl=tr&id=xOPVAAAAMAAJ&redir_esc=y
- Nederhand, J., Avelino, F., Awad, I., De Jong, P., Duijn, M., Edelenbos, J., Engelbert, J., Fransen, J., Schiller, M., & Van Staple, N. (2023). Reclaiming the city from an urban vitalism perspective: Critically reflecting smart, inclusive, resilient, and sustainable just city labels. *Cities*, 137, 104257. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104257>
- New South Wales Government. (2009). Commission for Children and Young People Regulation 2009 (Statutory Rule No. 123). <https://legislation.nsw.gov.au/view/html/repealed/current/sl-2009-0123>
- Nourani, A. (2004). Facilitate the application, training and executive evaluation of urban planning and architecture rules and regulations for the physically disabled. *Iran Urban Planning and Architecture Research and Development Center, Ministry of Housing and Urban Development*. [In Persian].
- Ntakana, K., Mbanga, S., Botha, B., & Ariyan, L. (2023). Inclusive urban space production model for sustainable development in South Africa. *Heliyon*, 9(6), e16391. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16391>
- Rahvand Shahr Consulting Engineers. (2014). Special redevelopment document for Heshmatiyeh and Qasr neighborhoods. *Urban Renewal Services Office*. [In Persian].
- Rakhimova, N., McAslan, D., & Pijawka, D. (2022). Measuring child-friendly cities: Developing and piloting an indicator assessment tool for sustainable neighborhood planning. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 18(1), 1-27. <https://doi.org/10.1080/17549175.2022.2111589>
- Sasaki, M. (2010). Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study. *Cities*, 27(Supplement 1), S3-S9. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2010.03.002>
- Sha, K., Taeihagh, A., & De Jong, M. (2024). Governing disruptive technologies for inclusive development in cities: A systematic literature review. *Technological Forecasting and Social Change*, 203, 123382. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123382>

- Shah, P., Hamilton, E., Armendaris, F., & Lee, H. (2015). Inclusive cities approach paper (English). World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/402451468169453117>
- Stafford, L., Novacevski, M., Pretorius, R., & Rogers, P. (2024). The makings of disability-inclusive sustainable communities: Perspectives from Australia. *Urban Governance*, 4(2), 113-121. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2024.03.004>
- Statistical Center of Iran. (2017). Selected findings of the 2016 National Population and Housing Census. Statistical Center of Iran. https://amar.org.ir/Portals/2/PropertyAgent/4329/Files/1080/Census_2016_Selected_Findings.pdf [In Persian]
- Tabeyi, N., Babaei Aghdam, F., & Hakimi, H. (2022). Inclusive city: A new approach in urban planning. *Journal of Geographical Urban Planning Research*, 10(2), 115-132. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2022.335543.1627> [In Persian].
- Torkamani Gharaveran, A. (2020). Locating women's parks using GIS and AHP hierarchical analysis (Case study: Sharifieh city). The First National Conference on New Technologies in Architecture and Urban Engineering of Iran papers, Tehran, Iran. <https://civilica.com/doc/1117804> [In Persian].
- UN-Habitat. (2015). Habitat III issue papers and policy units. United Nations Human Settlements Programme. <https://unhabitat.org/sites/default/files/2015/04/Habitat-III-Issue-Papers-and-Policy-Units.pdf>
- Zandieh, R. (2010). Universal design: Tehran urban guide tailored to the aged (Master's thesis in Urban Planning). Faculty of Architecture and Urbanism, Shahid Beheshti University, Tehran. [In Persian].